

valkhofnieuws

23e jaargang 2001 nr. 3

Uitgave Valkhofvereniging sinds 1978

Colofon Valkhofnieuws

- Valkhofnieuws:** Verschijnt 4 x per jaar en is een uitgave van de Valkhofvereniging
ISSN-nr. 1382-3760
- Redactieadres:** Valkhofnieuws
Postbus 1390
6501 BJ Nijmegen
- Artikelen:** Aanleveren - indien mogelijk - op diskette (Word)
De redactie kan artikelen inkorten of niet plaatsen
- Redactieleden:** P. Hoos, A. Janssen, M. Vollebregt (hfd.red.)

Valkhofvereniging

- Lidmaatschap:** Postbus 1390
6501 BJ Nijmegen
- Contributies:** f 30,- voor het verenigingsjaar 2001
Postbank 44.38.363
t.n.v. Valkhofvereniging Nijmegen
- Bestuursleden:** Voorzitter: E.F.M. Boshouwers
Secretaris: M.A.P. Vollebregt
Vice-voorzitter: F.G.A.J.M. Geertsen
Penningmeester: H.A.P. Linssen
Algemeen: J.A.M. de Groot
- Valkhofkapel:** Kostenloze openstelling van 1 april tot 1 oktober op
Woensdag- en zondagmiddagen van 14:00 tot 16:00 uur
Conservator drs E.F.M. Boshouwers - tel.: 024 - 3232587
Groenewoudseweg 49 6524 TP Nijmegen
- Internetadres:** www.valkhof.nl

© NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERMENIGVULDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT
WORDEN D.M.V. DRUK, FOTOKOPIE, MICROFILM OF OP WELKE WIJZE DAN OOK, ZONDER
VOORAFGAANDE TOESTEMMING VAN DE REDACTIE VAN VALKHOFNIEUWS

VOORWOORD BIJ VALKHOFNIEUWS 2001-3

Door Maurice Vollebregt

De ontdekkingen rondom het Valkhof in oorlogstijd, bijeengebracht in onze vorige uitgave het themanummer "Omstreden Grond", heeft flink wat positieve reacties opgeleverd. In augustus heeft Dagblad De Gelderlander er zelfs een uitgebreid artikel aan gewijd. Eveneens als reactie op het themanummer schreef één van onze bestuursleden, Frans Geertsen, een artikel met aanvullende informatie over de strijd in 1944 dat in deze uitgave is opgenomen. Fotomateriaal van het loopgravenstelsel is helaas (nog) niet in ons bezit. De redactie heeft nieuwe aanwijzingen gevonden en speurt verder.

Het hoofdartikel in deze uitgave gaat verder terug in de tijd. Het voert ons terug naar de Late Middeleeuwen. Hiervoor heeft Martien Schenkels, onder meer bekend door zijn prachtig geïllustreerde uitgaven over Lent, een grondige research gepleegd. Hij schetst op professionele wijze de levensloop van Katharina van Kleef. Deze dochter van de Kleefse hertog Adolf werd geboren op de Zwanenburcht. Op zesjarige leeftijd werd zij in 1423, om dynastieke redenen, uitgehuwelijkt aan de dertienjarige hertog Arnold van Gelder. Later zou zij naar de Valkhofburcht verhuizen. Uit nagebleven stukken blijkt dat Katharina logisch en duidelijk formuleerde wat zij wilde. Alles werd tot in detail beschreven, en zij stelde de betrokkenen van haar beslissingen op de hoogte. In het voorjaar van 1470 bezegelde zij de stichtingsbrief van de zogeheten Sint Alexiusvicarie. Hiermee realiseerde zij de dagelijkse eucharistieviering in de Sint Nicolaaskapel. Lang voor 1470 was reeds een rector aan de kapel verbonden die drie missen in de week las. De nieuwe vicaris vulde de resterende dagen met vier eucharistievieringen. In het artikel van Schenkels wordt het tragische leven van hertogin Katharina op kunstige wijze gekoppeld aan het tegenwoordig vrijwel onbekende fenomeen vicarie. Een stukje Valkhofgeschiedenis is weer ingevuld!

In Duitsland loopt momenteel een unieke tentoonstelling onder de titel "Otto der Große: Magdeburg und Europa". Deze wordt georganiseerd in het Kultuurhistorisches Museum te Magdeburg (in de voormalige DDR). Niet echt naast de deur, maar zeker de moeite waard. Uit verschillende Europese en Amerikaanse musea en privécollecties zijn tijdelijk schitterende kunstvoorwerpen bijeengebracht. De tentoonstelling is nog te bezoeken tot en met 2 december aanstaande, dagelijks van 10:00 tot 18:00 uur. Het telefoonnummer van het Kultuurhistorisches Museum (vanuit Nederland): 0049-391-5329282. Een voorproefje op internet: www.ottodergrosse.de.

NB: In onze vorige uitgave, het themanummer "Omstreden Grond" zijn per abuis de teksten van de bladzijden 26 en 27 omgedraaid. Het artikel "De Balans" behoort dus op bladzijde 26 te beginnen. Los van deze vergissing ontdekten wij dat in enkele exemplaren van de "Omstreden Grond" (ongeveer 15 stuks) de bladzijdenummering in zijn geheel door elkaar loopt. Mocht u een dergelijke "misdruk" bezitten, dan kunt u deze naar de redactie terugsturen. Wij zullen u zo snel mogelijk een correct exemplaar toesturen!

Abbeelding 1: Arnold van Egmond werd op 14 juli 1410 geboren. Van 1423 tot 1465 en van 1470 tot 1473 was hij hertog van Gelder en graaf van Zutphen. Op 7 december 1471 verkwaanselde hij Gelder en Zutphen voor 300.000 goudgulden aan Karel de Stoute. Hij overleed in februari 1473 en hij werd bijgezet bij de Karthuizers in Grave. Deze tekening is afkomstig uit het archief van de "Historischer Verein für Geldern und Umgebung".

HET BEWOGEN LEVEN VAN KATHARINA VAN KLEEF Sint Alexiusvicarie op het Valkhof, een wilsbeschikking Door Martien A.G.M. Schenkels

Op de feestdag van Sint Joseph, 19 maart 1470, hechte Katharina van Kleef haar zegel aan de stichtingsbrief van de Sint Alexiusvicarie, verbonden aan de hertogelijke Sint Nicolaaskapel op het Valkhof. Deze stichtingsbrief heeft het karakter onderdeel te zijn van haar laatste wilsbeschikkingen. De bijna 53-jarige hertogin rouwde nog om de vroege dood van haar dochter Maria en van haar schoondochter Katharina, de moeder van haar kleinkinderen Philippa en Karel. Ook werd zij geplaagd door de onverzoenlijke machtsstrijd van haar echtgenoot Arnold met haar zoon Adolf, door gecompliceerde dynastieke kuiperijen en onenigheid met haar familie en door de ernstige bedreiging van de zelfstandigheid van Gelder door de Bourgondische machthebbers.

Voordat wij dit artikel zullen vervolgen, is een korte redactionele toelichting op de begrippen vicarie en vicaris noodzakelijk. Wij raadpleegden hiervoor de "Katholieke Encyclophaedie" uit 1954 (Uitgeverij Joost van den Vondel Amsterdam - 2^e druk). Onder een vicarie wordt verstaan een stichting (toewijding aan speciale heilige) ingesteld om uit de daaraan verbonden kerkelijke goederen een priester te onderhouden. Deze priester diende in een nevenkapel of aan een speciaal altaar missen op te dragen welke door de stichting werden aanbevolen. Een vicaris betekent letterlijk plaatsvervanger, namelijk van een bisschop of pastoor. In de (late) middeleeuwen werd de term gebruikt voor de hulppastoor of voor de priester die aan een vicarie was verbonden. In onze tijd komt de term vicaris meestal voor als naam van de plaatsvervanger van een geestelijke van hogere rang; kapittel-vicaris; vicaris-generaal; vicarius (*red.*).

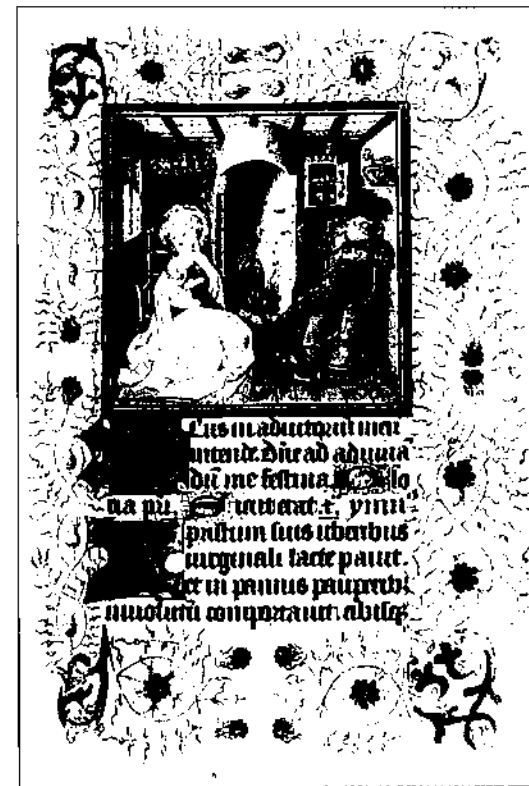
Hairtochynne...

Op 19 november 1465 had Arnold van Egmond, gedwongen door zijn gevangenschap, afstand gedaan van zijn hertogshoed. Toch treedt Katharina met de stichtingsbrief van de Sint Alexiusvicarie zelfstandig op en zij noemt zich hertogin van Gelder en Gulik. Daarmede onderstreepte zij de rechten van het Huis Egmond en van haar zoon Adolf op de hertogshoed in beide hertogdommen. De stichtingsbrief begint als volgt:... *Wy Katheryne van Cleve ind van der Marcke, by der genaeden Gaeds Hairtochynne van Gelre ind van Gulik ind Grevynne van Zutphen, doen kond allen luyden, die desen brieff sullen sien ind horen lesen, dat wy 't zaliger meyninge geneicht Gaede ter eren by ind reyner Maiget Maria, siinre liever gebenedider Moder, ind allen lyeven hellingen, by weten, bekennis, toeraet ind roboracien des hoegebaren ffursten ons lieven gemynden soens heren Adolph Hartoige van Gelre ind van Gulik ind Greve van Zutphen, tot salicheyt onser*

beyde, onser voirderen ind aller geloeviger zielen..... Zij heeft de oprichting van deze vicarie met haar zoon vooraf besproken maar zij hecht zelfstandig haar zegel en zij draagt haar zoon Adolf van Egmond op deze brief mede te zegelen. Het waarom daarvan is duidelijk: *In oirkonde der wairheynt onser zaliger meyninge ind onses alinghe wille, dat dese onse fundacie alsus ten ewigen daegen gehalden moege warden, die goede wy alzoec dair toe gegeven ind benoempt hebben, bestedicht, vast ind seker blyven ind voirt alle punten vursz., soe hebben wy, Katheryne van Cleve ind van der Marcke, Hairtochynne ind Grevynne voirg., onse segell by onsen goede wille ind weten aen desen apenen brieff doen ind heyten hangen, ind hebben oick mede gebeden ind bydden den selven onsen lieven gemynden soen heren Adolph, Hairtoge ind Greve vursz., desen selven brieff op allen onsen begeerten ind ordinancie vurg., mede te willen doen besegelen, dat wy Adolph, by der genaden Gaeds Hairtoge ind Greve vurg., ter eren Gaitz Almechtich ind op die begeerten van allen punten vursz. gern gedaen hebben ind hebben dair om onsen segell by onsen gueden wille ind weten mede aen desen brieff doen ind heyten hangen. Gegheven in 't jair ons Heren duysent vierhonderd ind tsovenich des Manendaeges nae den Sonnendach Reminiscere.* Zij bevestigt het voorafgaand overleg en zij accentueert dat dit haar 'alinghe' wil is. Met het zegel van haar zoon wil zij de garantie krijgen dat hij en zijn nakomelingen deze wilsbeschikking zullen uitvoeren. Elders in de stichtingsbrief beklemtont zij dat ook: *onsen lieven gemynden soen, Hairtoge ind Greve vurg. synen erven ind nacomelingen.....*

Tragisch leven in een gouden kooi

Op 25 mei 1417 werd Katharina van Kleef op de Zwanenburcht in Kleef geboren. Dochter van de Kleefse hertog Adolf (1373-1448) en zijn vrouw Maria van Bourgondië. (1389-1463) Katharina was een nichtje van de machtsbegerige Philips III (de Goede) van Bourgondië. Direct na de dood van de kinderloze hertog van Gelder en Gulik, Reinald IV, op 25 juni 1423 en zijn begrafenis met helm en schild bij de Kartuziers in Monnikhuizen barstte de allang sluimerende opvolgingsstrijd definitief los. Steden en ridderschap van Gelder kozen al op 8 juli 1423 eenstemmig Arnold van Egmond (*14.07.1410 – † 23.02.1473) als de eerst gerechtigde voor de Gelderse hertogshoed. In Gulik werd Adolf van Berg als opvolger van Reinald IV aangewezen en, evenals Arnold van Egmond, claimde hij ook de Gelderse hertogshoed. Het zoveelste opvolgingsconflict in de geschiedenis van Gelder. Hertog Adolf van Kleef wilde een dikke vinger in de Gelderse pap en hij ondersteunde de aanspraken van Arnold van Egmond op Gelder en Gulik. Zijn kleutertje Katharina was een vreedzaam wapen in die diplomatie. Op 23 juli 1423, een maand na het overlijden van Reinald IV, werd op de Zwanenburcht het huwelijk bekend gemaakt van de zesjarige Katharina van Kleef met de dertienjarige Arnold van Egmond. De vader van Arnold, Johan II van Egmond, voerde in Gelder het regentschap voor zijn minderjarige zoon. Officieel van 1423 tot 1436. Op veertienjarige leeftijd (!) baarde Katharina haar eerste baby

Afb. 2: Op deze pagina van het getijdenboek van Katharina van Kleef een afbeelding van de Heilige Familie. Het was in die tijd 'bon ton' dat vrome adellijke dames, evenals de nonnen in kloosters van contemplatieve orden, dagelijks de getijden lazen. De invloed van de 'moderne devotie' was in de hofkringen groot. Uit de collectie van de Pierpont Morgan Library New York.

Maria van Gelder, in Grave. In 1434 en in 1435 werd er een jongetje geboren. Beide jongetjes stierven op jeugdige leeftijd. Margaretha van Gelder werd 11.08.1436 geboren, Adolf van Egmond en Geider op 12.02.1438 en de jongste, naamgenote van haar moeder, in 1439. Katharina moest toen nog 22 jaar worden. De dochters werden uit dynastieke overwegingen uitgehuwelijkt, zoals dat ook Katharina zelf was overkomen. Maria van Gelder trouwde met de Schotse koning Jacob II Stuart en baarde zijn opvolger Jacob III. Margaretha trouwde met de paltsgraaf Frederik I en Katharina met Lodewijk van Bourbon, prins-bisschop van Luik. Lodewijk was een neef van Philips de Goede. Het huwelijk werd door koning Lodewijk XI van Frankrijk ongeldig verklaard ondanks drie zonen uit dit huwelijk. Adolf, de lieveling van zijn moeder en zijn grootvader Johan II van Egmond werd opgevoed om zijn vader op te volgen als hertog van Gelder en Gulik. En Arnold van Egmond en Adolf van Berg hielden vast aan hun opvolgingsrecht in beide hertogdommen. Het regentschap van Jan II van Egmond wordt gekenmerkt door voortdurende juridische touwtrekkerij bij keizer en paus om de legitimiteit van Arnold erkend te krijgen. Aanvankelijk had keizer Sigismund Arnold van Egmond beleend met Gulik, Geider en Zutphen, maar later beleende hij Adolf van Berg

met die lenen. Adolf zwengelde die processen aan. De Gelderse steden en de Gelderse ridderschap bleven bij hun keuze van Arnold van Egmond. Het bleef niet bij juridische haarkloverijen. Openlijke vijandelijkheden tussen beide partijen bleven zonder winnaars maar richtten wel veel schade aan en verhardden de standpunten. Ook toen Arnold aan het bewind was gekomen bleven de vijandelijkheden voortduren.

Een weerbarstige en ontrouwe echtgenoot

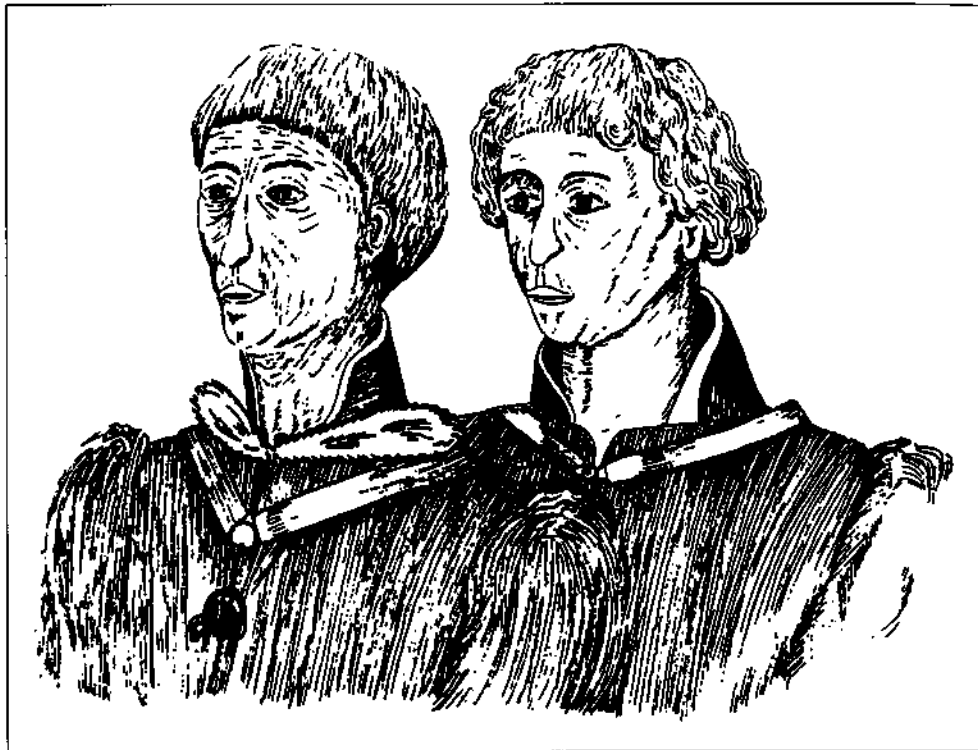
Arnold was allesbehalve een trouwe echtgenoot en een voorbeeldige vader. Ondanks zijn pelgrimage naar het heilige land in 1439, toen Katharina de staatszaken moest behartigen, leidde hij een luxe leven en werd zijn echtgenote ontrouw. Bekend is dat hij vier bastaardzonen en vier bastaarddochters had. Twee bastaarddochters werden non en , heel cynisch, zijn bastaardzoon Jakob werd in 1468 zijn huiskapelaan toen hij in Buren gevangen zat. Van een harmonisch huwelijk is geen sprake geweest. In politiek opzicht waren er meningsverschillen. De hertogin had zorgen genoeg. Om een einde te maken aan de strooptochten op elkaars gebied, aan zinloze plunderingen en brandstichtingen waren er verschillende wapenstilstanden geweest die telkens weer werden geschonden. De laatste wapenstilstand kwam in 1436 tot stand door bemiddeling van Philips de Goede. Na zijn pelgrimage zocht Arnold nieuwe moeilijkheden met de opvolger van Adolf van Berg, Gerhard II. Adolf was in 1437 overleden. De militaire schermutselingen escaleerden tenslotte in de slag van Linnich die Arnold verloor. Bij een militair treffen met de bisschop van Utrecht, Rudolf Diepholt, had Arnold ook de kous op de kop gekregen. Hij kreeg moeilijkheden met zijn familie in Kleef en met de aartsbisschop van Keulen. Aan het hof maakte men zich de meeste zorgen over de groeiende ontevredenheid van steden, ridderschap en raad van zestien. Arnold schond regelmatig de plechtige akkoorden van 1418 over medezeggenschap in staatszaken en in het financieel beleid. Hij voerde een eigenmachtige buitenlandse politiek, voerde een al te kostbare hofhouding en lapte elke controle van zijn financieel beleid aan zijn laars. Toen financiële nood Arnold dwong om nieuwe beden aan de steden te vragen werden de akkoorden van 1418 in 1436 en 1441 aangescherpt waardoor de hertog nog meer macht verloor. Toen het financiële water Arnold tot de lippen steeg verpandde hij eigenmachtig landsdelen waarmee hij zich de woede van de steden met Nijmegen voorop op de hals haalde. De stad had al eerder kritische geluiden laten horen. Nu was de maat voor de kooplieden/regenten aan de Burchtstraat vol. Zij gaven Arnold de schuld van de stagnerende en teruglopende economische groei in de Waalstad door de militaire onrust in het achterland en de veel te hoge belastingen die de concurrentiepositie verzwakten en Arnold kreeg de schuld van de teruglopende Oostzeehandel van de Hanzesteden langs de IJssel. Snel groeiende steden als Enkhuizen, Hoorn, Haarlem en Amsterdam namen die handel over.

Bourgondische kuiperijen...

In dat onheilspellende binnenlandse klimaat van onvrede en weerspanning zocht de in het nauw gedreven hertog in 1448 steun bij zijn aangetrouwde neef Philips de Goede van Bourgondië. Die was maar al te graag bereid zijn 'objectieve' adviezen aan steden en ridderschap van Gelder te geven en hij wist bij voorbaat dat hij Nijmegen, het politieke hart van het gewest, aan zijn zijde zou vinden. In 1448 kwam er met Bourgondische hulp een nieuwe overeenkomst met de regeringspartners en Arnold tot stand. Te laat bemerkte Arnold dat zijn lieve neef zijn geslonken macht nog verder inperkte en zijn aanvankelijke sympathie sloeg om in openlijke vijandschap. In die crisissfeer bezocht Katharina, buiten medeweten van haar man, haar neef Philips in 1450 op, omdat zij bezorgd was over de toekomst van haar oogappel en de leveling van zijn grootvader, de jeugdige Adolf. (Jan II overleed een jaar later in 1451) Wat de politieke uitkomst van dat treffen met Philips is geweest weten wij niet. Het is niet ondenkbaar dat de handige huwelijksmakelaar toen al het huwelijk van Adolf met Katharina van Bourbon heeft bekookstofd, waardoor Adolf, als alles naar de wens van Philips ging, de zwager van zijn zoon Karel de Stoute zou worden en Agnes van Bourgondië zijn schoonmoeder. Dat huwelijk werd 28 december 1463 in Brussel gesloten. Philips bleef de Geldersen met zijn politieke inzichten en adviezen bestoken en suggereerde in 1456 om de 18jarige Adolf tot regent van zijn vader te benoemen. Vooruitlopend op een meerderheidsbesluit van de steden, de ridderschap en de raad van zestien droeg Nijmegen het hertogelijke bestuur over Nijmegen, het Rijk van Nijmegen en de Duffelt over aan regent Adolf wat direct vijandelijkheden van vader en zoon bij Roermond en Goch tot gevolg had, omdat het Overkwartier met de steden Roermond en Venlo, Geldern en Goch de oude hertog trouw bleef. Een pijnlijke situatie maar steden en ridderschap van de kwartieren Nijmegen, Arnhem en Zutphen waren het financiële mismanagement, de kostbare hofhouding, de peperdure militaire operaties en de uitverkoop van Gelderse bezittingen meer dan zat en zij besloten bij meerderheid van stemmen Adolf tot regent te benoemen. De oude hertog was voor geen reden vatbaar, steunde op zijn aanhangers in het Overkwartier en was niet bereid te buigen waardoor de situatie van een mini burgeroorlog bleef voortduren met alle kwalijke gevolgen voor de Gelderse handelssteden. Katharina had zich van haar man afgekeerd en steunde openlijk haar zoon Adolf. De patstelling in dit slepende conflict leek in het najaar van 1464 doorbroken te worden toen door de houding van Adolf een oplossing aanstaande leek.

Koningsdrama in Grave

Adolf nodigde zijn verwanten uit om de verzoening met zijn vader tijdens het kerstfeest van 1464 op de burcht in Grave te vieren. Het vieren van de eerste verjaardag van zijn huwelijk was een bijkomende reden voor Adolf. De geschiedenis is hard en veroordeelt Adolf voor het beramen van een sinister

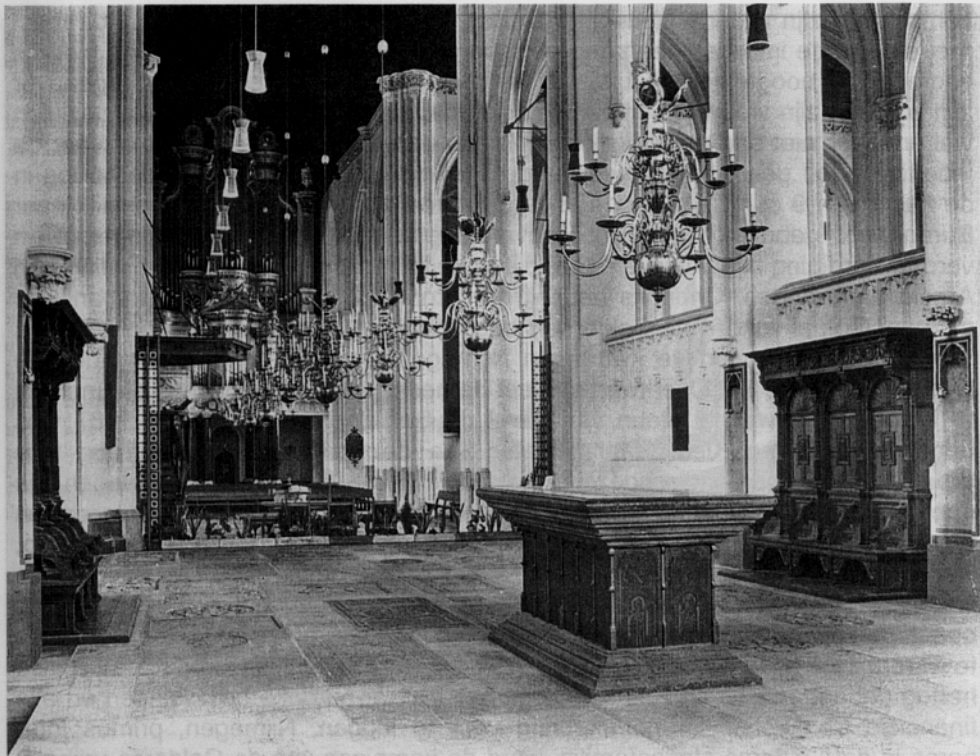

Afbeelding 3: Hertog Philips III van Bourgondië (1396-1472) trouwde met Isabella van Portugal (1397-1472). Karel de Stoute was zijn oudste zoon die hem in 1467 opvolgde. Karel trouwde met Isabella van Bourbon die met Adolf van Egmond was getrouwd. Philips III, bijgenaamd de Goede, wilde zijn stamhertogdom uitbreiden tot de grenzen van het oude middenrijk. Van de Alpen tot een breed venster op de zee in Vlaanderen, Zeeland, Holland en Friesland. Met subtiële diplomatie, berekende verstandshuwelijken van zijn verwanten, met bedrog en waar nodig bruut geweld kreeg hij Luxemburg, Henegouwen, Vlaanderen, Brabant, Holland en Zeeland in zijn macht. In het prinsdom Luik werd zijn neef, Lodewijk de Bourbon, prins/bisschop. David van Bourgondië werd bisschop in Utrecht waardoor hij de macht kreeg in het Neder- en Oversticht. Gulik en Gelder kreeg hij niet. Dat moest hij overlaten aan zijn zoon Karel de Stoute. Karel kocht Gulik van hertog Gethard II en Gelder van hertog Arnold van Egmond. Gelder moest Karel in 1473 veroveren. Toen Karel op 5 januari 1477 bij Nancy sneuvelde herkreëg Gelder zijn vrijheid. Tekening Philips en Karel uit het archief MS.

complot om zijn vader buitenspel te zetten. Toch weten wij niet of Adolf dit feest met die kwade intenties heeft georganiseerd en of zijn moeder Katharina hiervan vooraf op de hoogte was. Het is zeer wel mogelijk dat de stugge hertog tegenover zijn zoon en zijn vrouw onverzoenlijk bleef, dat er geen land met hem te bezeilen viel en hij er niet aan dacht welk compromis dan ook te sluiten, zodat er voor de jeugdige Adolf geen uitweg meer mogelijk bleek. Feit blijft dat de oude hertog in de nacht van 9 op 10 januari 1465 van zijn bed werd gelicht en gevangelijk naar Buren werd gebracht waar hij de gevangene van zijn zoon bleef. Ongeloof en verontwaardiging bij tal van vorsten, bij de keizer en de paus die op vrijlating van Arnold aandrongen. Ondanks het feit dat Arnold al in 1431 in de rijksban was gedaan. Ook al vonden de Gelderse steden dat deze coup geen schoonheidsprijs verdiende, toch boden de kwartieren Nijmegen, Arnhem en Zutphen Adolf de hertogshoed aan. Het Overkwartier bleef de hertog in gevangenschap steunen en zij kregen onverwachte steun van Karel de Stoute die zijn vader in 1467 was opgevolgd en van Kleef waar Johan II na de dood van Adolf hertog was geworden. De Bourgondischgezinde Johan II trok gewapenderhand op tegen zijn neef Adolf van Egmond van Gelder. Hij werd bij Straelen vernietigend verslagen omdat Adolf zich verzekerd had van militaire steun van de Keulse aartsbisschop, Ruprecht von der Pfalz. In Nijmegen sloeg de stemming om. De stad die zo vriendelijk voor Bourgondië was geweest zag nu het Bourgondische gevaar opdoemen en de nieuwe hertog werd gedwongen een anti Bourgondische koers te varen. Het lukte de Waalstad om zijn zin door te drijven omdat de nieuwe hertog gebonden was aan zijn plechtige belofte alle politieke beslissingen en alle financiële transacties ter goedkeuring voor te leggen. Nijmegen, primus inter pares in de Gelderse stedenfamilie, werd de kampioen van de Gelderse vrijheid. De stad maakte nu haast met de uitleg van de stad, waardoor het Valkhof binnen de stadsmuren kwam, en met de verbetering van de verdedigingswerken.

Perfectioniste

Zo was de toestand in Gelder en op het Valkhof in het voorjaar van 1470 toen de hertogin de stichtingsbrief van de Sint Alexiusvicarie zegelde. Zij heeft haar zoon zeker van advies gediend in de vele moeilijke zaken die op hem afkwamen en zij heeft zich bemoeid met de voortgang van de omvangrijke verbeteringen en uitbreidingen van het Valkhof. Door de voorgestelde uitleg van de wallen van de stad zou het Valkhof binnen de stadsmuren komen te liggen waardoor de burcht zijn citadelfunctie verloor. Het blijft opmerkelijk dat in die tijd niet geprobeerd werd het Valkhof een ingang te geven buiten de stadsmuren waardoor de burcht zich aan de controle door de stad zou kunnen onttrekken. Uit nagebleven stukken, zoals deze stichtingsbrief, blijkt dat Katharina logisch en duidelijk formuleerde wat zij wilde, alles tot in detail omschreef en de betrokkenen van haar beslissingen op de hoogte stelde. Zo regelde zij in deze stichtingsbrief de dagelijkse eucharistieviering in de Sint Nicolaaskapel. Lang voor 1470 was er een rector aan de kapel verbonden die verplicht was wekelijks minstens drie missen in de kapel

Abbeelding 4: Het huwelijk van Adolf van Egmond met Katharina van Bourbon was een verstandshuwelijk waar Philips de Goede de hand in heeft gehad. Adolf werd de zwager van Karel de Stoute die met Isabella, de zus van Katharina, trouwde. Zijn schoonmoeder werd Agnes van Bourgondië. Zijn grootmoeder van moederszijde was Maria van Bourgondië. Het paar trouwde in Brussel op 28 december 1464. Er kwamen twee kinderen: Philippa en Karel. Haar overlijden op 21 mei 1496 moet voor Katharina van Kleef een zware klap zijn geweest. Zij werd bijgezet in de Nijmeegse St. Stevenskerk. Adolf was, evenals zijn vader, geen voorbeeldige echtgenoot. Van hem zijn drie bastaardzonen en drie bastaarddochters bekend. De bastaardzonen kregen een geestelijke functie, twee dochters werden non. Op de foto het grafmonument van Katharina van Bourbon. Uit de collectie van het Kunsthistorisch Instituut Nijmegen.

te celebreren: ...den yrsten principael rector deser capellen... Naast deze drie missen moest de nieuwe vicaris op de dagen dat de rector geen mis las in de kapel de eucharistie vieren zodat er elke dag een mis werd opgedragen: ...Dat ys toe weten: ind yrsten, dat dese vier erflicke missen voir een sonderlinge vicarie ind geestelic beneficium gesticht, fundiert ind gelacht sullen wesen opten helligen altare, dat beneden in den omganck der selver capellen steet ind in die eer Gaitz ind des helligen confessoirs Sunte Alexius ghewiit heyt te wesen, alzoe dat men dese vier missen elcker week tot sulcker verscheyden daegen opten selven altair halden, ind doen halden sall als die andere dry missen, den yrsten principael rector deser capellen toehoerende, nyt gehalden en werden, opdat elx daeges ten mynsten een misse in deser capellen gedaen werde... De nieuwe vicaris was niet gehouden de missen op het Alexiusaltaar beneden in de kapel te celebreren: ...op een der andere altaren in deser selver capellen, boven off beneden gelegen, off dair boven opter Borch off den huysse in der capellen... In voorkomende gevallen kon de vicaris dus ook in de Barbarossakapel celebreren. De Barbarossakapel was de huiskapel van het hof. Wanneer de hertogelijke familie op het Valkhof resideerde celebreerde als regel de hofkapelaan die met de hertogelijke familie meereisde. Aan de Barbarossakapel was geen rector verbonden. Perfectioniste als zij was liet Katharina niets aan het toeval over en om het versloffen van de gemaakte afspraken tegen te gaan stelt zij de vicaris een boete in het vooruitzicht wanneer hij in gebreke zou blijven: ...sonder enich versummenisse, op ene peen van elcker missen, die versuemdt wurde, van enen alden tornissen groeten te verbroecken... Op een andere plaats in de stichtingsbrief had zij al bepaald dat de vicaris gehouden was deze vier missen op te dragen of op te laten dragen. Mocht de zaak onverhoopt dan toch uit de hand lopen dan had zij een stevige stok achter de deur: ...alsdan sall die rector deser vicarien tot gesinnen des selven patroens in der tiit alincklick ontset ind prieviert wesen, alzoe dat die patroen enen anderen, alsdan dair toe bequeem, presentiren ind setten sall moegen sonder enich wederseggen des versummenden rectoris dair op oick... Die rector van de vicarieën was de pastoor van Nijmegen, later de deken van het Sint Stevenskapittel.

Het kerspel Nijmegen

De Sint Nicolaaskapel viel onder de kerkelijke rechtsmacht van de pastoor van Nijmegen, de rector off pastoir der kyrspell-kyrken tot Nymmegen... Hij bevestigde de voordracht van de patroon, in dit geval de landsheer, en hij verrichtte de institutie. De Nijmeegse pastoor was verantwoordelijk voor de rector en de vicaris van de Sint Nicolaaskapel. In de stichtingsbrief komt dat dan ook in detail naar voren: ...enen bequeemen priester off enen anderen so alt van jaren, die bynnen den yrsten jair nae rustelicken aenvanck deser vicarien priester werden ind dese vicarie selver bedynen off doen bedynen ind bewonen sal.....om oick in den kyrspell van Nymmegen syne woninge persoelick te halden ind the wonen... En de vicaris moest priester zijn of dat binnenkort worden en hij moest in Nijmegen

wonen. Daarmede heeft Katharina veel voorkomend misbruik van de geestelijke goederen willen voorkomen omdat het in die tijd niet ongebruikelijk was dat een rijke kapittelheer of zelfs een leek de jure vicaris was, de opbrengsten opstreek en het werk aan een door hem benoemde priester overliet.

De geestelijke goederen

Katharina beloofde haar vicaris vorstelijk met door haar zelf gekochte goederen en met goederen die zij in pand had uit de landsheerlijke domeinen en waarvoor zij gelijkwaardige goederen uit haar bezit in pand gaf met toestemming van haar zoon Adolf. Het grootste deel van de stichtingsbrief is gewijd aan de specificatie van deze goederen, hoe die goederen werden verkregen, welke opbrengsten voor de vicaris bestemd waren en welke verplichtingen de vicaris, de nieuwe eigenaar, had. De specificatie begint aldus: *In den yrsten een hysinge, hofstatt, bongard ind ackerlant, haldende the samen dry mergen in onsen kyrspell van Winsen in der Greefscappen gelegen, dat waleer Gerit Mailmans na Johan Goessenssoen the*

Afb. 5: Pagina uit het getijdenboek van Katharina Kleef met een afbeelding van de koningin van Saba. Het vervaardigen van deze getijdenboeken was een tijdrovende en kostbare aangelegenheid die alleen de gefortuneerden zich konden veroorloven. Deze boeken waren zo'n kostbaar bezit dat deze juweeltjes in verschillende testamenten werden beschreven. Uit de collectie van Pierpont Morgan Library - New York.

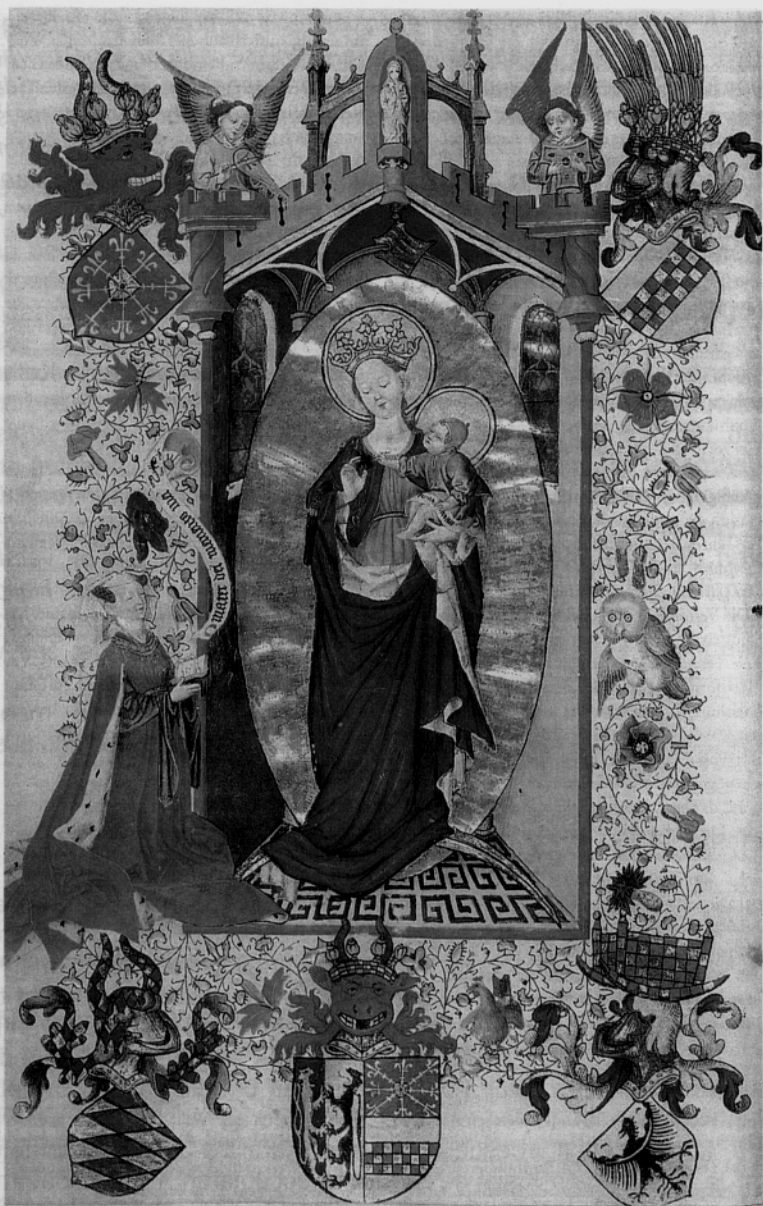
wesen plach ind van Johan vurscreven an ons gecomen ys, gheheyten die Scerffhoeve, dair boven meest gelegen ys erffnisse wilneer Elbertz van Alpen, gheheyten den Durrenbosch ind beneden die hartoege van Gelre, aen dat eynde die ghemeyn straet ind aen dat ander eynde Henrick Welinck, welck huysinge ind woenstat, hoffstatt, bongard ind ackerlant vurg. myt synen diick ind weteringe ind voirt myt allen synen rechten ind toebehoir een gheheyten Wilhelm van Oy van onser wegen in erffpacht ontvangnen hefft ind gebruickende ys, elcx jair voir sess alder Vrancricxer schylden...etc...

Bisschoppelijke bevestiging

Om de vicarie volledige kerkelijke rechtsgrond te geven verzocht Katharina de aartsbisschop van Keulen en de aartsdiaken van Xanten om deze fundatie te bevestigen. *..Bidden oick mede den eerwerdichsten in Gaede, den Eertbiscop van Coelne, den praist ind archydiaeck van Zancten ind voirt allen prelaten ind heren, dair dat geboren mach, dese vurg. vier eerffmissen ind onse fundacie in maten voirg. vry van allen toecomende decimen ind dat gelyken opleggen, the willen confirmieren die gyfte ind patroenscap dair aff, soe duck die by versterve off willige overgifte geboren mach, ons, onsen lieven gemynden soen, Haiirtoge ind Greve vurg., synen erven ind nacomelingen heren ind besitteren gellie vursc. steet te behalden ind te bestedigen ind geboirlicke brieff myt gebaede, soe voel des noet ys, nu dair op te geven.* De gevraagde bevestiging werd door Hendrik Monich, vicaris-generaal van het aartsbisdom Keulen op 15 maart 1471 geformuleerd in de brief *Fundacio altaris Sancti Alexii in capella Nicolai sita infra castrum regale Novimagensi Coloniensis diocesis*

Haar laatste jaren

De bevestiging van het beneficium door de aartsbisschop van Keulen werd overschaduwed door de vele zorgen van Katharina en door haar grote verdriet om het verlies van haar schoondochter Katharina van Bourbon die 21 mei 1469 op het Valkhof was overleden en was bijgezet in de Stevenskerk. Zij zocht troost bij haar verweesde kleinkinderen Philippa van Gelder (* 1465) en Karel van Egmond van Gelder (* 1467) In het najaar van 1471 was Arnold van Egmond uit zijn gevangenschap bevrijd en Adolf trok naar Namen om als ridder van het Gulden Vlies verantwoording af te leggen over zijn gedrag en om tot een politieke oplossing te komen. Adolf vreesde zijn zwager Karel de Stoute maar hij was niet bereid om de dictaten van Karel de Stoute te accepteren. Hij kon dat immers in Nijmegen nooit verdedigen. In monnikspij vluchtte hij uit Namen maar werd gegrepen en gevangen gezet .De oude hertog werd door Karel de Stoute in zijn functie hersteld maar de steden, de ridderschap en de raad van zestien, nu inclusief de steden in het Overkwartier, stonden als een man achter de gevangen Adolf en zij benoemden Vincent van Meurs tot regent tijdens de gedwongen afwezigheid van Adolf. Heel Gelder trok een lijn tegen de Bourgondiërs. Arnold's

Afbeelding 6: Een zwart/wit reproductie van een pagina uit het getijdenboek van Katharina van Kleef. De hertogin, links, knielt nederig voor de Moeder Gods met het Jezuskind. De pagina is rijk met minutieuze ornamenten versierd en kunstzinnig en kleurrijk uitgevoerd. Het getijdenboek werd in opdracht van Katharina vervaardigd. Dit unieke exemplaar bevindt zich in de collectie van Pierpont Morgan Library New York.

broer Willem steunde zijn broer en de Bourgondiërs en ook de Kleefse hertog stond aan de kant van Karel de Stoute. Op 7 december 1471 verpandde Arnold Gelder en Zutphen aan Karel de Stoute en op 14 december 1472 benoemde hij hem tot voogd en beschermer. Karel had nu een 'legitieme' reden om Gelder aan te vallen. Op 22 februari 1473 overleed Arnold en werd begraven bij de Kartuizers in Grave. In de zomer van dat jaar stond Karel voor de muren van Nijmegen. De zesjarige Karel van Egmond op zijn wit paardje ging langs de verdedigers op de wallen om hen te motiveren. Maar tegen het moderne artilleriegeweld van de Bourgondiër was Nijmegen niet opgewassen en na drie weken moest Reinier van Broeckhuysen capituleren. In opdracht van Karel de Stoute was het Valkhof voor de bombardementen gespaard gebleven. De hertogelijke familie werd niet gespaard. De kleinkinderen Philippa van Gelder en Karel van Egmond van Gelder werden door de Bourgondiërs ontvoerd om in Mechelen opgevoed te worden. Katharina zou haar kleinkinderen nooit meer terugzien. Van haar zes kinderen waren er nog drie over waarvan een in gevangenschap. Nijmegen, Gelder en Gulik waren vast in Bourgondische handen. Zware oorlogsschattingen putten de bewoners uit en alle privileges werden ingetrokken. Het moet Katharina veel pijn hebben gedaan dat haar zwager Willem zich door de Bourgondiërs liet gebruiken als stadhouder van Gelder en Zutphen en dat haar Kleefse familie van de overweldiging van Gelder profijt had getrokken in de vorm van gebiedsuitbreidingen. Even leek voor Katharina de zon te gaan schijnen toen Karel de Stoute op 5 januari 1477 bij Nancy sneuvelde en Adolf door de Vlamingen werd bevrijd. De blijdschap was van korte duur. Ook haar Adolf zou zij nooit meer terugzien. In juni kreeg de oude hertogin het doodsbericht van haar oogappel; Adolf was bij Doornik gesneuveld. Haar jongste dochter en naamgenote werd regentes voor de minderjarige Karel van Egmond van Gelder die in Mechelen in een gouden kooi gevangen zat. Met haar zwager waren geen contacten meer, evenmin met haar familie in Kleef. Eenzaam sleet zij haar laatste dagen in de weduwerresidentie op de burcht in Lobith waar zij 10 februari 1479 overleed. Zij werd bij de Kartuizers in Grave bij haar man begraven. Direct na haar dood veroverden de Kleefsen de burcht in Lobith.

Geraadpleegde bronnen:

- De geestelijke fundatiën in de Sint Nicolaaskapel op het Valkhof door Dr. A. Johanna Maris. (de teksten uit de stichtingsbrief werden aan deze studie ontleend)
- De Valkhofburcht te Nijmegen door Jan Jacob Wave, samengesteld door drs. J.M.T.Nooy.
- Stede-Atlas van Nijmegen door Dr. Fr. Gorissen
- Geschichte und Kultur des Herzogtums Geldern door J. Stinner en K-H Tekah
- De ambtman in het kwartier van Nijmegen door Dr. J. Kuys
- Algemene Geschiedenis der Nederlanden door D.P.Blok c.s.
- Katholieke Encyclophaedie - eindredactie P. van der Meer O.P. en anderen. Uitgeverij Joost van den Vondel - Amsterdam 2^e druk 1954

REACTIE OP EEN OPMERKING IN HET THEMANUMMER "OMSTREDEN GROND" UIT HET VALKHOFNIEUWS 2001 NR. 2

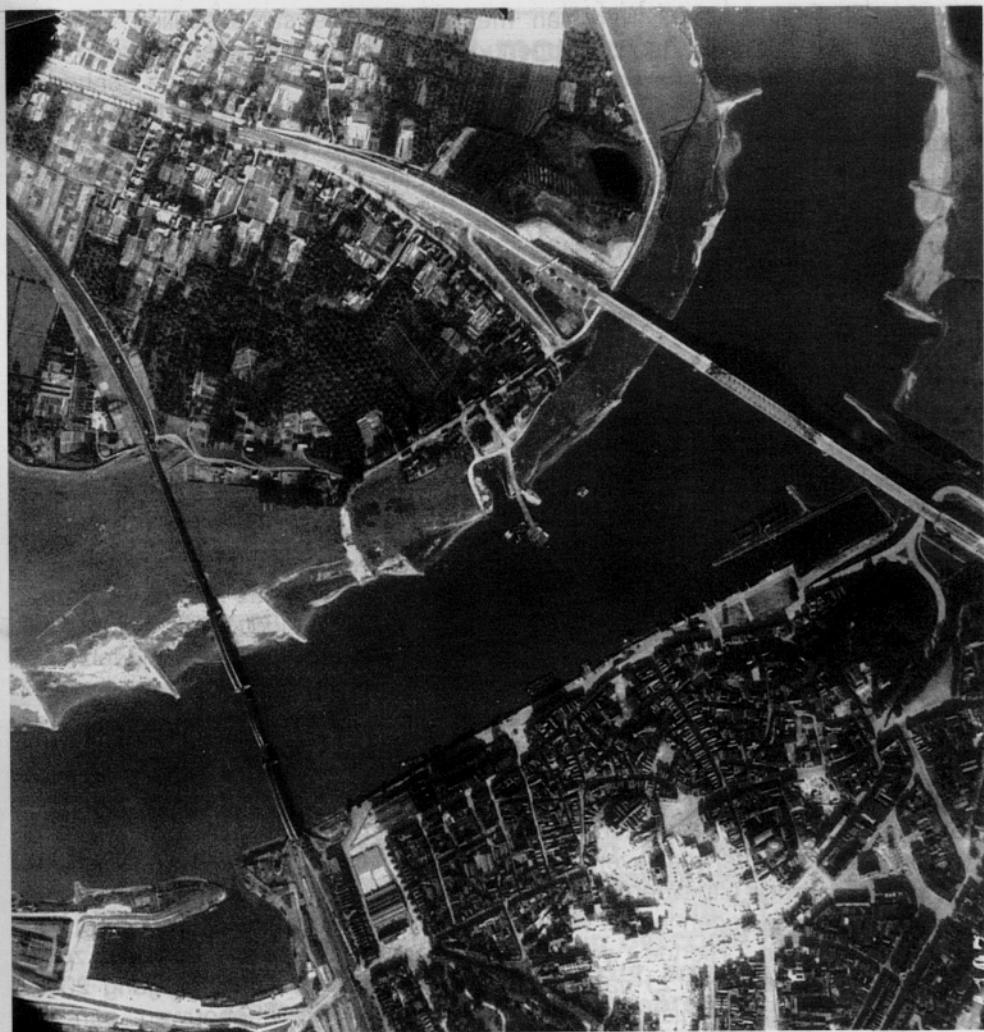
Door Frans Geertsen (Res. Maj. der Art.)

In bovengenoemd themanummer wordt op grond van kaarten en foto's uit het Nijmeegse Gemeente Archief een interessante uiteenzetting gegeven over de verdedigingswerken rond de Nijmeegse Waalbrug en in het bijzonder die op het Valkhof. In het artikel "Valkhof e.o. als "Sicherheitsgebiet der Wehrmacht" van Paul Hoos wordt een verslag van Dr. Jan Brinkhoff over de toestand op het Valkhof in september 1944 afgedaan als waarschijnlijk lichtelijk overdreven en de woordkeuze van zijn verslag wordt min of meer afgedaan als "bevrijdingsheroiek". Niet-gepubliceerde verhalen van oud Nijmegenaren (mondelijke overlevering) bevestigen de toestand van het Valkhof zoals Brinkhoff die beschreef. Ook een artikelje in de Gelderlander van 2 oktober 1944 bevestigt het verhaal van Brinkhoff.

Ik heb gepoogd op basis van gegevens afkomstig uit het Bevrijdingsmuseum en diverse publicaties over de operatie "Market Garden" aan te tonen dat het terrein van het Valkhof Park er werkelijk uitzag zoals Brinkhoff dat had beschreven. Daartoe is het van groot belang te weten welke eenheden in Nijmegen voor de verdediging van de bruggen gealloceerd waren en welke eenheden en aantal manschappen met zware bewapening op de 17 september het Nijmeegse Garnizoen te hulp kwamen. Hierover is het laatste woord nog niet gezegd. Er wordt gepoogd ook bij de Sectie Krijgsgeschiedenis van de Koninklijke Landmacht aanvullende informatie te verkrijgen.

Sterkte en samenstelling Duitse Garnizoen 17 september 1944

- a. Fallschirmlehrstab, 1 Cie Fallschirmjäger (Nebo);
- b. Drie Compagnieën Landschützen Wehrkreis VI (streekte zich uit tot in Westfalen);
- c. Een Cie SS Hermann Göring Divisie (Op doortocht?);
- d. 365-ste Opleidings en Aanvullingsbataljon SS Pantser Grenadiere, belast met bewaking bruggen;
- e. Bewakingsdetachement Station;
- f. Flak-regiment voor bescherming bruggen bij luchtaanvallen 20mm aan Noord- en Zuidzijde van spoor- en verkeersbruggen en 88mm vuurmonden bij Fort Hof van Holland, Fort Lent, Kopse Hof en Goffert.

Geallieerde luchtfoto van het Nijmeegse centrum uit 1944 vóór Operatie Market Garden. De verwoestingen in het centrum, veroorzaakt door het fatale vergissingsbombardement van 22 februari 1944, zijn zichtbaar als een witte vlek. Zowel de spoorbrug (links) als de verkeersbrug (rechts) over de Waal zijn duidelijk in beeld. Het Valkhofpark vinden we direct onder de zuidelijke oprit van de verkeersbrug. Het loopgravenstelsel op het Valkhof wordt door een dicht bladerdek aan het zicht onttrokken. De versterkte Sociëteit is nog wel zichtbaar (foto uit : September 1944).

De diverse bronnen verschillen van mening over de samenstelling van het garnizoen. Het totaal aan manschappen van genoemde eenheden bedroeg vele honderden. Onmiddellijk na de landingen in Groesbeek betrokken de eenheden genoemd onder a. tot en met d. stellingen op het Valkhof en Hünnerpark, en werden op het Mariaplein en Keizer Karelplein en bij de Heesepoort mitrailleurs in stelling gebracht. Later die dag werden ook in de sommige straten van de binnenstad barricades opgeworpen.

Toegesnelde versterkingen

Toen de schaal van de geallieerde landingen duidelijk was stuurde het Duitse opperbevel (Lt.Gen. Willy Bitrich) delen van de 10 SS Panzer Division (Frundsberg) naar Nijmegen, hieraan werd nog een eenheid van de 9^e SS Panzer Division (Hohenstaufen) toegevoegd. Deze eenheden kwamen gedurende de avond en nacht van 17 op 18 september in Lent en Nijmegen aan en legden een ijzeren ring rond de zuidelijke toegang van de Verkeers en Spoorbrug (langzame inzet i.v.m. alleen beschikbaarheid van het veer bij Pannerden).

De eerste Duitse eenheid, een verkenningsbataljon van de 9^e SS Panzer Division arriveerde toch nog net voor de eerste Amerikanen (Shields Warren) aan de Nijmeegse kant van de Waalbrug. Er mag worden aangenomen dat enkele honderden manschappen van voornoemde divisies uitgerust met middelzwaar materiaal op 18 december in Nijmegen aangekomen waren.

Het Valkhofterrein

De voorbereiding van de Festung Valkhof startte in 1943, een moment waarop nog werd aangenomen dat eventuele geallieerde landingen op de Nederlandse kust zouden worden uitgevoerd. Verdediging daarom dus aan de zuidzijde van de Brug, op het hooggelegen terrein van het Valkhof, van waaruit de gehele brug kon worden bestreken. Hiertoe werden een tweetal bunkers gebouwd zoals aangegeven op bladzijde 21 van het Valkhofnieuws nummer 2 jaargang 2001. Rondom verdediging, middels tot bunker omgebouwde gebouwen aan de Voerweg en Lindenbergh. Bovendien werden aan de rand van de Valkhof heuvel nog mitrailleurkasten gegraven en met hout versterkt (de vijand werd uit het noordwesten verwacht).

Bij een dergelijke stelling is het gebruikelijk de diverse versterkte punten middels loopgraven met elkaar te verbinden, teneinde manschappen tijdens het gevecht te kunnen verplaatsen en eventuele gewonden naar veiliger oorden te kunnen brengen. Ook liggen er altijd gevechtloopgraven tussen de versterkte punten. Het is boven iedere twijfel verheven dat voornoemde loopgraven op het Valkhof terrein aanwezig waren. Op verschillende plaatsen in het Reichswald kan men dit soort loopgraafsystemen, na meer dan 50 jaar, nog goed waarnemen.

De Valkhof-monumenten gespaard.

Op den dag der bevrijding, toen Amerikaansche en Engelsche soldaten op het Valkhof op jacht waren naar de laatste Duitschers die zich verscholen hielden in de huizen aan de zijde van het Valkhofplein, hebben wij met toestemming van den militair bevelhebber ter plaatse een kijkje kunnen nemen op het Valkhof.

Het toonde ons een beeld van woeste verlatenheid. Rondom de hoogte staan meters dikke betonnen bunkers, gecamoufleerd in de kleuren van de omgeving. Het waren sombre holen; en het lustte ons niet er binnen te dringen.

Rondom de Karolingische kapel en de Barbarossa bouwval, welke geheel behouden zijn, lagen over 't geheele terrein loopgraven van ongeveer twee meter diep en een meter breed. De wanden waren met gevlochten teenhout afgezet. Om 't bordes, vanwaar men een overzicht heeft op de Waal en de brug, waren fameuze versterkingen aangebracht.

Het Valkhof is niet zwaar beschoten maar is besloopen door de Amerikaansche soldaten, die op deze manier de Duitschers onschadelijk hebben kunnen maken, zonder dat het historische Hof door bombardementen behoefde te worden vernield.

Artikel uit één van de eerste Gelderlanders na de Nijmeegse bevrijding (2 oktober 1944).

Het is dus zeer waarschijnlijk dat vanuit Unitas en het daarnaast gelegen gebouw, zowel als vanuit de gebouwen aan de Voerweg diepe loopgraven naar de betonnen bunkers en de andere versterkingen op het plateau van het Valkhof hebben gelopen. Voor een niet militair waarnemer, een wirwar van gangen.

Na de geallieerde landingen in Normandië en de opmars door Frankrijk en België, werd het waarschijnlijk dat de vijand uit het Zuidwesten zou komen. Vanaf begin september werden door de Duitsers voorbereidingen getroffen om de verdediging van het Gebied rond Nijmegen in eerste instantie aan het Maas/Waalkanaal te organiseren, (verplichte inzet van alle mannen met schop).

Toen op 17 september de vijand uit Groesbeek bleek te komen, snelden SS eenheden te hulp en werd de Festung uitgebreid met een ring rond de toegangswegen naar de Brug. Op het Keizer Lodewijkplein werd een 88 mm PAK geïnstalleerd, die alle inkomende straten kon bestrijken. Bovendien werden nog 5 andere vuurmonden op diverse plaatsen in stelling gebracht. (1x 37mm en 4x 47 mm.) Om het schootsveld te vergroten en een oprukkende vijand eventuele dekking te ontnemen werden rond het Keizer Lodewijkplein, Hertogstraat Wintersoord, huizenblokken in brand gezet...

Omdat in verschillende bronnen ook gewag wordt gemaakt van SS-militairen op Wintersoord en Kelfkensbos mag worden aangenomen dat delen van de toegesnelde SS-eenheden de troepen op het Valkhof hebben versterkt en het terrein voor hun verdediging hebben heringericht.

Er bestaat een luchtfoto US7GR/3356 van 18/09/44 waarop met enige moeite details van de verdediging rond de brug zijn te zien. Het Valkhof wordt echter door een dik bladerdek volledig afgeschermd.

De aanval

De eerste 2 dagen van de strijd rond de bruggen waren de geallieerde aanvallen hoofdzakelijk tegen het centrum van de Duitse stelling (het Keizer Lodewijkplein) geweest, waarbij de Amerikanen en later ook de Engelsen zware verliezen hadden geleden. Ook aanvallen op het Valkhof vanuit het Kelfkensbos en Wintersoord liepen dood in het moordend vuur vanuit Unitas en de gebouwen aan de Voerweg. Op 19 september besloot men deze vesting ook vanuit het westen (benedenstad aan te vallen.) De King's Cie zou het Valkhof in de buurt van de Nicolaaskapel binnendringen. Mortieren en houwitseren beschoten langere tijd het resterende Duitse bruggenhoofd. Om half vier, vuurpauze tijdens welke de gecombineerde infanterie en tank aanval op het bruggenhoofd werd ingezet. Het lukte 2 pelotons van de Grenadier Guards om bij verrassing boven te komen en het Park binnen te dringen . Ooggetuigen zeiden dat de aanblik, op een tafereel uit de eerste wereldoorlog leek. Een netwerk van loopgraven, door mortierinslagen omgewoelde grond, afgerukte takken. De ingegraven SS pantser Grenadiers verweerden zich verwoed tegen de binnendringende Britten en een bloedig gevecht om het bezit van de loopgraven en stellingen volgde. Na korte tijd

inzet. Als beloning kreeg hij van de Amerikanen een paard, dat overgevoerd werd en later door de eerste eigenaar werd gebruikt.

Verloren

De laatste van de vesting Valkhof, de aanpassing van de verdediging aan de... (text is mirrored and mostly illegible)

... (text is mirrored and mostly illegible)

Het Hunnerpark direct na de aanval. Na verwoede strijd concentreerden de gevechten zich tenslotte om dit park, dat samen met het Duitse 88-mm. kanon en de Villa Belvoir het laatste obstakel voor de Waalbrug vormde (uit: Corridor naar de Rijn - Hen Bollen).

Amerikanen... (text is mirrored and mostly illegible)

was de strijd voorbij en lag het Park bezaait met gesneuvelde militairen. Het lukte de Guards daarna niet, door het hevige Duitse vuur vanuit de omgeving van de Belvedere om de Voerweg over te steken. Men beperkte zich daarna tot consolidatie van de peletons en bracht vanuit het Valkhof vuur uit op Waalbrug en andere plaatsen, totdat de andere eenheden hun deel van de operatie hadden voltooid en de volgende fase van het gevecht kon ingaan. Bij het vallen van de avond was het verzet van de Duitse troepen aan de zuidzijde van de brug zo goed als gebroken. Tegelijkertijd hadden Amerikaanse parachutisten door een gedurfde en bloedige oversteek van de Waal aan de westkant van Nijmegen aan de Noordzijde van de spoor- en verkeersbrug een bruggenhoofd gevormd en kort na zeven uur reden de eerste Britse tanks over de brug (terwijl de geallieerden poogden met alle middelen de brug te veroveren, bedreigden sterke Duitse eenheden de Zuid en Oost kant van het geallieerde gebied. Mook en Beek werden op de Amerikanen veroverd).

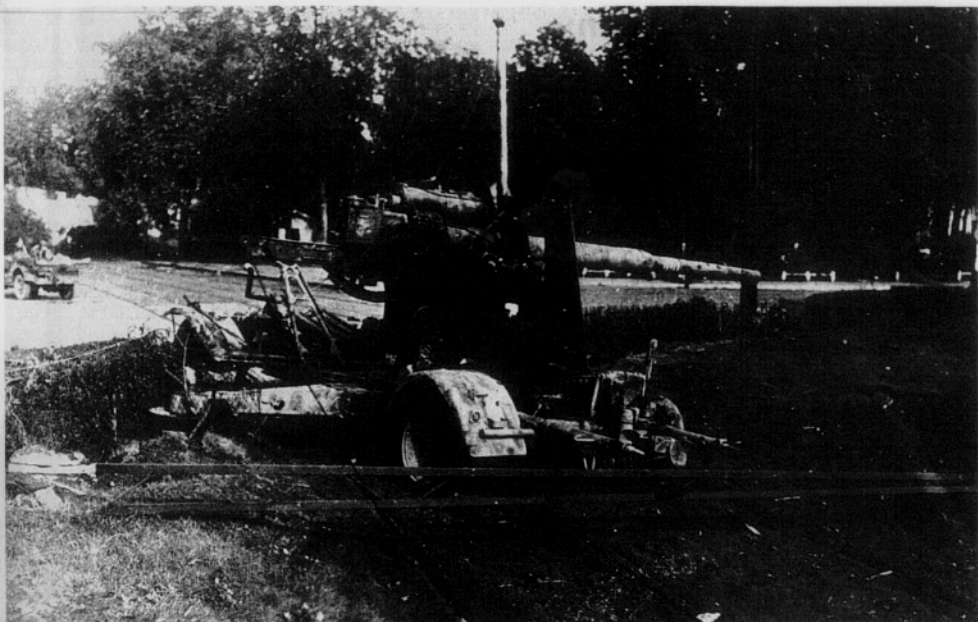
Voor het geval de aanval van de Guards niet zou slagen, werd een voorstel van een inwoner van de Ploeg (huidige Heilig Landstichting) achter de hand gehouden. Jan Jongenelis was als bouwvakker bij de "verbouw" van het gebouw Unitas en aangrenzende panden betrokken geweest en beweerde dat een dikke rioolbuis tot onder het gebouw door liep. Hij stelde voor het gebouw vanuit het riool op te blazen en melde zich als vrijwilliger om de lading dynamiet te plaatsen. Gelukkig voor hem gelukte voornoemde aanval en hoefde hij niet te worden ingezet. Als beloning kreeg hij van de Amerikanen een paard, dat overigens enkele dagen later door de echte eigenaar weer werd geclaimd.

Nabeschuiving

De bouw van de vesting Valkhof, de aanpassing van de verdediging aan de behoefte van de extra Duitse troepen, met extra loopgraven en schuttersputten maakt het niet onaannemelijk dat het gehele terrein van het Valkhof park tot een diepte van ca 2 meter was doorgewoeld. Een deel van de loopgraven was afgedekt, onder meer met hout, tegen scherfwerking van granaten en mortieren en maakte daarbij zeker de indruk van onderaardse gangen...

De waarnemingen van de journalist van de Gelderlander, begin oktober en die van dr. Brinkhof zijn dus zeker niet overdreven. Volgens ooggetuigen is kort na de oorlog de oppervlakte van het Valkhof met bulldozers gelijk gemaakt, loopgraven en gaten dichtgeschoven met de bovenlaag van het park.

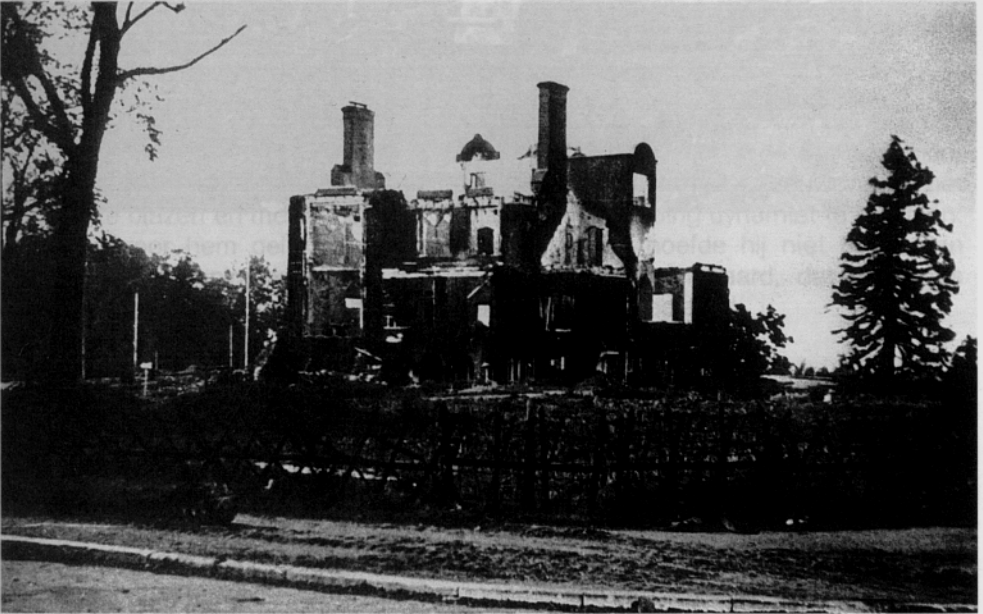
Bij eventuele opgravingen op het Valkhof zal men op vele plaatsen tot een diepte van circa 2 meter waarschijnlijk alleen restanten van de tweede wereldoorlog tegenkomen en weinig of niets meer uit langer vervlogen tijden...

Boven: Het geduchte Duitse 88 mm-kanon op het toenmalige Keizer Lodewijkplein (tegenwoordig Keizer Trajanusplein) dat zoveel moeilijkheden had veroorzaakt, werd tenslotte toch uitgeschakeld en later door een bulldozer aan de kant geschoven. Het stuk wijst met zijn verstomde loop richting het doel van alle inspanningen: de Waalbrug. Op de achtergrond het Hunnerpark met de zogenaamde Peeman-kiosk en een Amerikaanse Jeep (foto uit Als Sterren van de Hemel - Norbert A. de Groot).

Geraadpleegde bronnen:

- Bevrijdingsmuseum Groesbeek
- Het manneneiland van (Hen Bollen en Herman Jansen)
- Als sterren uit de hemel. (Norbert A de Groot)
- September 1944. (Korthals Altes G. Thuring R. Voskuil, K Margry)
- Corridor naar de Rijn (Hen Bollen)

De waarnemingen van de journalist van de Gelderlander, begin oktober en die van dr. Brinkhof zijn dus zeker niet overdreven. Volgens ooggetuigen is kort na de oorlog de oppervlakte van het Valkhof met bulldozers gelijk gemaakt, loopgraven en gaten dichtgeschoven met de bovenlaag van het park.

Foto: De riante villa Belvoir, één van de steunpunten in de Duitse verdedigingsgordel rondom de toegang tot de Waalbrug vanuit het zuiden. Deze villa werd verdedigd door een Duitse compagnie Fallschirmjäger. Op dinsdagavond 19 september brandde het huis volledig uit ten gevolge van fosforgranaten. Het restant is later gesloopt en op deze plaats werd het huidige Hotel Belvoir gebouwd. Geheel links het felomstreden Hunnerpark, met de Arnhemseweg richting Waalbrug (Uit: Als Sterren van de Hemel).